

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Г. С. СКОВОРОДИ
Факультет іноземної філології

СУЧАСНІ ФІЛОЛОГІЧНІ І МЕТОДИЧНІ СТУДІЇ: ПРОБЛЕМАТИКА І ПЕРСПЕКТИВИ

Матеріали

II Міжнародної науково-практичної
конференції для науковців, викладачів,
учителів, здобувачів вищої освіти

20 квітня 2023 року

<i>Лаврухіна Віра</i>	
Мова ЗМІ як засіб формування культурно-інформаційного простору в умовах глобалізації.....	39
<i>Лембик Сніжана</i>	
Словник російсько-української війни (на матеріалі іспанської мови).....	42
<i>Лохач Аліна, Гарлицька Тетяна</i>	
Лексико-семантичні особливості англомовного молодіжного сленгу.....	44
<i>Невська Юлія</i>	
Реалізація комунікативно-прагматичної категорії емпатії в англійській народній казці.....	47
<i>Пашун Олена</i>	
Лексичні та семантичні особливості текстів новогрецькою мовою (на прикладі медійного дискурсу).....	50
<i>Сазонова Ярослава</i>	
Дієгетичність / недієгетичність наратора we в текстах жахів.....	52
<i>Скоробогатова Олена, Панаріна Ірина</i>	
Transformation “Onym – Appellative” in Artistic Tradition and Modern Fascinating Discourses.....	55
<i>Шевченко Альона</i>	
Communication as a Central Concept of Communicative Linguistics.....	57
<i>Шпак Юлія, Булатова Яна</i>	
Загальна характеристика структури концепту “тоталітаризм”.....	60
СЕКЦІЯ 2. СУЧАСНІ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧІ СТУДІЇ.....	63
<i>Алексєєва Ніна, Кононова Жанна</i>	
Ekphrasis in J. Galsworthy’s Novel “The White Monkey”.....	63
<i>Горовенко Марія</i>	
Function of Guilt Motif in the Novel “The Kite Runner” by Khaled Hosseini.....	66
<i>Князь Ганна</i>	
Гіпертекст як нова форма текстотворення в літературі.....	68

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ ЕМПАТІЇ В АНГЛІЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ КАЗЦІ Юлія НЕВСЬКА

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,
Україна

Емпатія, як доведено дослідниками, пронизує усю людську комунікацію. Особливо багаті на вияви емпатії фольклорні й художні тексти, зокрема казки. Саме у казках, які призначені для чутливого вуха дитини, і покликані стати моделлю моральної й соціально прийнятної поведінки для дітей, прояви емпатії найбільш очевидні і потребують ретельного дослідження.

З огляду на те, що явище емпатії у сучасній гуманітарній науці є міждисциплінарним, теоретичною базою цього дослідження стали роботи у галузі психології (Г. Крайг (2000); О.О. Бодальов (2002), О.Є. Гуменюк (2003), теорії мовленнєвої комунікації (Г.Г. Почепцов (2001-2021), О.Н. Зарецька (2002)), теорії мовленнєвих актів і лінгвопрагматики (Дж. Остін (1986, 1999), Дж. Серль (1986), І.М. Кобозева (1986), В.З. Дем'янков (1995), Р. Лангакер (2005), А.О. Кузнецова (2010) та ін.), а також з теорії дискурсу (Л.В. Козяревич (2006), Н.В. Таценко (2016) та ін.).

Матеріалом нашого дослідження слугували англійські народні казки з електронної збірки *English Fairy Tales collected by Joseph Jacobs* (2005), які містять емпатійні висловлювання. Усього використано 45 казок.

Психологи розглядають емпатію як складний психологічний утвір, у якому пізнавальні й емоційні процеси дуже тісно пов'язані (Гуменюк, 2003, с. 38). У лінгвістиці під *вербальною емпатією* розуміють вираження розуміння почуттів співбесідника, а також мовленнєві дії з метою надати йому підтримку (Кузнецова, 2010). Психологи відзначають, що емпатія виконує важливу роль в міжособистісному спілкуванні, а отже є показником ступеня соціалізації особистості. Але і психологи, і лінгвісти звертають увагу на обов'язкову складову емпатії – *емоційність* (психологи) / *емотивність* (лінгвісти), а також такі форми співпереживання, як співчуття та співрадість (Кузнецова, 2010). Розрізняють також від трьох до семи стадій емпатичного процесу. У цій роботі ми виділяємо такі стадії, як: розуміння того, що відчуває інша людина; переживання тих саме / подібних відчуттів та емоцій, що й вона; вираження співпереживання з цією людиною вербально чи невербально.

Жанр казки причетний до формування в дитини здібності співчування іншим людям, тому що «приєднання» дитини до світу переживань персонажів формує в неї здатність до емпатії. Це відбувається через закріплення у свідомості дитини соціально прийнятних, моральних форм поведінки.

Вербальна емпатія проявляється у мовленнєвій взаємодії, тобто під час комунікації. У казці розвиток сюжету відбувається у тому числі й через діалоги протагоніста з іншими дієвими особами. Але емпатія може проявлятися як емпатія автора до персонажа, зокрема у жанрі казки найчастотнішою є емпатія автора до протагоніста.

Вербалізація емпатії відбувається у межах ілокутивних актів і налічує декілька ілокутивних типів: *розуміння, заспокоєння, співчуття, розрада* та ін. (Кузнецова, 2010). Мовленнєвий акт утішання може містити декілька ілокутивних типів (*заспокоєння, виправдання, переконання, підбадьорення* тощо). Вербалізація радості відбувається в таких ілокутивних типах: *радість, схвалення, привітання* тощо. Наприклад, у казці *The Three Sillies* три персонажі – донька, мати й батько – виражають емпатію до неіснуючої особи – уявного сина доньки від гіпотетичного майбутнього шлюбу. Але почуття в персонажів цілком реальні – вони утрюх сидять і плачуть від жалю до свого уявного сина й онука, на якого може впасти зі стелі молоток: “*Oh!*” says the father, “*look at that horrid mallet! Suppose you and our daughter was to be married, and was to have a son, and he was to grow up, and was to come down into the cellar to draw the beer, and the mallet was to fall on his head and kill him!*” And then they all started a-crying worse than before.

В англійських казках широко представлені мовленнєві акти прохання, відмови, звинувачення, виправдання, утішання та ін., які передбачають емпатію автора (адресанта) до об’єкта прохання, відмови, звинувачення, виправдання, утішання (адресата). Так, у казці *The Old Woman and Her Pig* протагоніст – стара жінка – спочатку не може домогтися того, що хоче, тому що усі персонажі (порося, собака, ціпок, вогонь, вода, м’ясник, мотузка, щур, кішка, корова) не емпатизують їй і тому не виконують її прохання. Отже, у цьому разі негативна емпатія не просто впливає на розвиток сюжету казки, а вибудовує його.

У казці *How Jack Went to Seek His Fortune* протагоніст відчуває позитивну емпатію до всіх персонажів, які йому трапляються по дорозі. Це вербально виражається у згоді взяти кожного з них із собою: “*Yes,*” said Jack, “*the more the merrier.*”

Емпатія у казках, що розглядаються, може бути фальшивою, удаваною. Так, у казці *Mr. Vinegar* багато персонажів упевнили протагоніста в тому, що обмінюються з ним речами тільки тому, що він їх друг, тобто тому, що симпатизують йому. Насправді ж вони брехали протагоністу: “*as you are a friend, I don’t much mind parting with it* (bagpipes – Ю.Н.); *you shall have it for that red cow*” (*Mr. Vinegar*).

У багатьох казках один чи декілька персонажів емпатизують протагоністові й допомагають йому досягти мети. Так, у казці *Nix Nought Nothing* донька людожера-велетня допомагає протагоністові. Рівень взаємної емпатії настільки великий, що вона допомагає йому втекти, заради чого навіть вбиває свого батька.

Наратор обирає погляди одного з персонажів, тобто ставить його у фокус емпатії. Отже, у фокусі емпатії є той учасник, від якого відбувається відлік іншого (Селіванова, 2006, с. 143). Фокус емпатії персонажа може змінюватися з розгортанням сюжету, що найчастіше передається тропами, наприклад, метафоричними епітетами, як-от: *But after a time he looked upon the youngest,*

*with her **cherry cheeks and golden hair**, and his love grew towards her till he cared no longer for the eldest one (Binnorie).*

В англійських народних казках знаходимо емпатію, виражену емотивними прикметниками; емотивними дієсловами; прислівниками міри і ступеня, підсилювально-видільними частками; вигуками; фразеологізмами та ін. Спостерігаємо прояви емпатії оповідача до героя, що омовлюються за допомогою оцінної лексики, зокрема емотивних прикметників, як-от: *Well, well, my **poor** boy (Jack and His Golden Snuff Box); Jack and his mother became very **rich**, and he married a **great** princess, and they lived **happy** ever after (Jack and the Beanstalk).* Частотним є вживання оцінних прикметників й іменників у порівняннях, як-от: *The girl was **as white as milk**, and her lips were **like cherries**. Her hair was **like golden silk** (The Rose-Tree); the bird ... sang, and sang, and sang **like an angel out of heaven** (The Rose-Tree); або як епітетів: **Fair and beautiful** she looked as she lay there (Binnorie); a famous harper passed by the mill-dam of Binnorie, and saw her **sweet pale face** (Binnorie) та ін.*

Фокус авторської емпатії до персонажів казки часто-густо співпадає з фокусом емпатії персонажів, як-от: *The countryman **bade him welcome**, and his wife, who was a very **good-hearted** woman та Merlin was much **pleased** with the **kindness** of the ploughman and his wife (The History of Tom Thumb),* де в обох випадках фокусом емпатії є доброта жінки та чоловіка, що навіть омовлюється синонімічною лексикою (**good-hearted – kindness**), але суб'єкти емпатії різні.

Висновковуємо, що розвиток сюжету англійських казок багато в чому зумовлений емпатійними перевагами оповідача (наратора) й фокусом як його емпатії, так і емпатії персонажів казок. Як позитивна, так і негативна емпатія впливають на розвиток сюжету, причому ця емпатія може бути вербальною чи невербальною. На дослідженому матеріалі найбільш емпатичними виявилися такі типи ілюктивних актів – розуміння, заспокоєння, співчуття, розради та ін. Їхнє функціонування у дискурсі англійської казки потребує подальшого вивчення.

Список використаних джерел

- Гуменюк, О. (2003). Концепції психологічного впливу в сучасній психології. *Психологія і суспільство*, (1), 34-89.
- Кузнецова, А.А. (2010). *Иллюктивные типы вербальной эмпатии* (дисс. ... канд. филолог. наук). Башкирский государственный университет. Уфа, РБ.
- Селіванова, О.О. (2006). *Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія*. Полтава: Дозвілля-К.
- English Fairy Tales collected by Joseph Jacobs*. (2005). A Penn State Electronic Classics Series Publication. Pennsylvania State University. Retrieved from <https://andonovicmilica.files.wordpress.com/2018/10/english-fairy-tales.pdf>